

Programmi prioriteedid 2016. aastaks

Prioriteedid

Taotlejaid kutsutakse üles koostama projekte kooskõlas programmi „Kodanike Euroopa“ üldiste ja konkreetsete eesmärkidega, keskendudes konkreetsetele prioriteetidele, mille Euroopa Komisjon määratles pärast konsulteerimist programmi sidusrühmadega kodanikuühiskonna dialoogirühmas ja programmikomitees.

Kuni käesoleva ajani muutusid prioriteedid kord aastas. Alates 2016. aastast muutuvad need mitmeaastaseks ning kehtivad kogu ülejäänud programmiperioodi vältel (2016–2020), et taotlejatel oleks projektide kavandamiseks ja koostamiseks rohkem aega. See ei piira Euroopa Komisjoni võimalust vajaduse korral igal ajal prioriteetide nimekirja läbi vaadata, kohandada ja/või muuta pärast konsulteerimist programmi sidusrühmadega kodanikuühiskonna dialoogirühmas ja programmikomitees.

Ajavahemikuks 2016–2020 on välja töötatud prioriteedid, mis aitavad ergutada arutelusid Euroopa jaoks tähtsate kuupäevade üle ning teemadel, millel on tänapäeval tugev kõlapind (Euroopa ajaloolise mälu tegevussuund) või mis on seotud Euroopa Liidu sotsiaalse, majandusliku ja poliitilise olukorraga (demokraatliku kaasatuse ja kodanikuosaluse tegevussuund). Kodanikke kutsutakse osalema asjaomastes mõtisklustes ja aruteludes projektide kaudu, mis järgivad programmi peamiseid tunnuseid (võrdne juurdepääs, riikidevahelised ja kohalik mõõde, kultuuridevaheline dialoog ja vabatahtliku tegevuse edendamine), või tegutsedes aktiivselt organisatsioonides, mis osalevad programmis „Kodanike Euroopa“.

Eristada tuleb:

- Euroopa ajaloolise mälu (1. tegevussuund) konkreetseid prioriteete;
- demokraatliku kaasatuse ja kodanikuosaluse (2. tegevussuund) konkreetseid prioriteete.

1. Euroopa ajaloolise mälu (1. tegevussuund) konkreetset prioriteetideid

1.1 Euroopa lähiajaloo olulisimate pöördepunktide mälestuse jäädvustamine

Üks programmi „Kodanike Euroopa“ eesmärkidest on luua võimalusi aruteluks Euroopa ajaloo teemal, lähenedes sellele laiemalt kui konkreetse riigi vaatenurgast¹.

Programmi 1. tegevussuuna (Euroopa ajalooline mälu) eesmärk on edendada ühtset mälestamiskultuuri ja erinevate ELi liikmesriikide kodanike vahelist vastastikust mõistmist, toetades eeskätt projekte, mis kajastavad Euroopa 20. sajandi olulisimaid ajaloolisi pöördepunkte ning nende tähendust/tagajärgi tänasele Euroopale.

Ajavahemikul 2016–2020 loetakse sõltuvalt taotlemise aastast rahastamiskõlblikuks järgmised mälestamisprojektid:

Taotlemise aasta	Rahastamiskõlblik mälestamine
------------------	-------------------------------

¹ NÕUKOGU 14. aprilli 2014. aasta MÄÄRUS (EL) nr 390/2014, millega kehtestatakse ajavahemikuks 2014–2020 programm „Kodanike Euroopa“ (ELT L 115, 17.4.2014, lk 3).

2016	1936 Hispaania kodusõja algus 1956 Poliitiline ja ühiskondlik mobiliseerimine Kesk-Euroopas 1991 Jugoslaavia sõdade algus 1951 Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni pagulasseisundi konventsiooni vastuvõtmine seoses Teise maailmasõja järgse pagulaste olukorraga Euroopas
2017	1917 Sotsiaalsed ja poliitilised revolutsioonid, impeeriumide kokkuvarisemine ning nende mõju Euroopa poliitilisele ja ajaloolisele maastikule 1957 Rooma leping ja Euroopa Majandusühenduse algus
2018	1918 Esimese maailmasõja lõpp – rahvusriikide tõus ning Euroopa koostöö ja rahumeelse kooseksisteerimise ebaõnnestumine 1938/1939 Teise maailmasõja algus 1948 Külma sõja algus 1948 Haagi kongress ja Euroopa integreerumine 1968 Protesti- ja tsiviilõiguste liikumised, invasioon Tšehhoslovakkiasse, üliõpilaste meelevaldused ja antisemiitlik kampaania Poolas
2019	1979 Euroopa Parlamendi valimised – lisaks 40 aastat esimesest otse valitud Euroopa Parlamendist 1979. aastal 1989 Demokraatlikud revolutsioonid Kesk- ja Ida-Euroopas ning Berliini müüri langemine 2004 15 aastat Euroopa Liidu laienemisest Kesk- ja Ida-Euroopasse
2020	1950 Robert Schumani deklaratsioon 1990 Saksamaa taasühinemine 2000 Euroopa Liidu põhiõiguste harta väljakuulutamine

1.2 Kodanikuühiskond ja kodanikuosalus totalitaarsetes režiimides

Totalitaarsetes režiimides olid demokraatlikud põhimõisted, nagu kodanikuühiskond, ühiskondlik liikumine, kaasatus, konstitutsioon, vabadus ja demokraatia täiesti sisutühjad. Näiteks rahvademokraatia oli kõike muud kui rahvalik ja demokraatlik. Poliitilised juhid valiti rahvahääletusel (tulemusega üle 80%) ilma igasuguse tegeliku opositsioonita.

Poliitilised demonstratsioonid, valimiskampaaniad, rahvakogunemised ja arutelud olid kõigest demokraatlike tavade paroodia, mille kaudu sooviti vaid kehtivat võimu seadustada, ning need ei olnud tavaliselt ei spontaansed ega autentsed, vaid toimusid sunniviisiliselt. Neid kasutati inimeste allutamiseks ja kontrollimiseks ning meelevaldse poliitilise suunitluse pealesurumiseks. Üks kõige tähtsamaid demokraatliku kaasamise viise – poliitilisse parteisse kuulumine – oli samuti oma tavapärasest eesmärgist (st avalikus elus osalemine ja selle mõjutamine) kõrvale kallutatud; tavaliselt tõendati seeläbi ustavust monoliitsele parteile, vastavust ametlikule tõele ning seda kasutati peamiselt teatud ametikohtadele või teenustele juurdepääsemiseks. Ametlikud asutused monopoliseerisid ja moonutasid avalikku teavet ning puudus igasugune sõltumatu tasakaalustav jõud.

Seevastu tõrjuti, ähvardati või suruti maha kodanikuühiskonna tõelisi ühiskondlikke liikumisi, sest totalitaarne võim pidas neid ebausaldusväärseiks, reetlikeks või ühiskonnaohtlikeks.

Sellised liikumised pidid end varjama, osutama vastupanu või kompromissile minema. Igasuguseid avalikult väljendatud lahknevaid vaateid käsitleti dissidentlikena. Sõnavabadus oli keelatud. Poliitilisi otsuseid langetati ilma tõsiselt võetavate arutelude või kaalutlusteta. Totalitaarseid režiime iseloomustav üheparteisüsteem justkui neelas endasse ja survestas kodanikuühiskonda ja demokraatlike liikumisi.

Totalitaarse režiimi kogemusele tuginedes tuleb taotlejatel kajastada demokraatlike tavade väärkasutust ja kaaperdamist, mis toimus eriti just propaganda ja ametliku meedia kaudu. Nad peavad keskenduma võlts- ja tõelise demokraatia erinevustele ning rõhutama elava, tugeva ja sõltumatu kodanikuühiskonna eeliseid.

Eesmärk on näidata, et kodanikuühiskonna organisatsioonid loovad kodanike ja ametkondade vahel lahutamatu ühenduse ning neil on demokraatlikes režiimides oluline roll kodanikeni jõudmisel ning nende probleemide teatavaks tegemisel ja poliitilisele tasandile viimisel.

Samuti peegeldavad taotlejad projektide kaudu niisuguste kaasaegsete demokraatlike saavutuste, nagu õigusriik, kodanikuvabadused, kodanikuõigused, tähtsust ning rõhutavad kodanikuõiguste (sõnavabadus, hääletamisõigus ...) haprust ilma tugeva tasakaalustamiseta. Eesmärk on ka väidelda konkreetsete viiside ja mehhanismide üle, mille kaudu on võimalik säilitada kodanikuvabadusi ning kodanikuõigusi ning tagada kodanikuühiskonna dialoog ELi ja riiklikul tasandil.

1.3 Maalt väljasaatmine ja kodakondsuse kaotamine totalitaarsetes režiimides: mida see õpetab tänasel päeval

20. sajandi totalitaarsed korrad jätsid osa kodanikest ilma nende põhiõigustest kuni ühiskonnast väljatõukamiseni: juudid natside režiimi all, teisitimõtlejad kommunistliku korra ajal. Kõnealustel kodanikel keelati nende päritolu, uskumuste või arvamuste tõttu järk-järgult osavõtt väitlustest, hääletamine, osalemine avalikes asjades, vaba töötamine, teatavas kohas asumine ja liikumine, juurdepääs ühiskondlikele hüvedele.

Ostrakismi kasutasid totalitaarsed režiimid ohtlikeks peetavate inimeste neutraliseerimiseks ning võimu tugevdamiseks, hoides kogu ülejäänud rahvast hirmu all. Eksitavate ideoloogiate abil ja petliku propaganda, ebaõiglaste seaduste ning repressiivsete struktuuride toel said kõnealused režiimid varjata massimõrvu või kõrvaldada võimalikke vastaseid.

Seoses ostrakismi kohutavate tagajärgedega tuleb selle varasemaid protsesse analüüsida ja käsitleda, et teavitada sellest tänapäeva ühiskonda. Taotlejad peavad projektides tegelema järgmiste teemade ja küsimustega: mis juhul võime järeldada, et teatud elanikerühm kannatab ostrakismi all? Kuidas ära tunda „patuoinast“ ning analüüsida ideoloogiat, mis viib eraldamise ja sotsiaalse tõrjumiseni? Kuidas tulla toime poliitiliste aruteludega, mis kasutavad ära hirme, eelarvamusi ja viha teatud elanikkonna rühmade suhtes, ning kuidas saame luua vastupropagandat? Kuidas võidelda sotsiaalmeedia ja interneti kaudu propageeritavate vihakõnedega? Millised on õppevahendid ja õiguslikud instrumendid ELi ja riiklikul tasandil, mille abil võidelda rassismi ja ksenofoobia (nt antisemitism, romade ja islamivastased meeleolud jne), homofoobia ja teiste vähemuste vastase ostrakismiga?

1.4 Demokraatiale üleminek ja ühinemine Euroopa Liiduga

Paljude liikmesriikide jaoks, kes on hiljuti läinud üle demokraatiale, mängis Euroopa Liiduga ühinemine olulist rolli demokratiseerimise toetamisel ja konsolideerimisel. Näiteks demokraatiaga seotud tingimusliku lähenemise kaudu aitas liitumiseelne periood kaasa poliitiliste muudatuste ja struktuurireformide läbiviimisele, tugevdas haldussuutlikkust ning parandas vähemuste kaitset.

Programmist „Kodanike Euroopa“ rahastatavate projektide puhul tuleb analüüsida, kuidas on ELiga ühinemise perspektiiv mõjutanud varasemate diktaatorlike või autoritaarsete režiimide demokraatlikke standardeid ja tavasid. Samuti tuleb kajastada ELi liikmesuse rolli demokraatiale ülemineku protsessis. Projektides tuleb keskenduda eeskätt ajaloosündmustele, pöördepunktidele või etappidele, mis iseloomustasid seda aeglast muutuste protsessi, ning rõhutada, mis viisil aitasid need kaasa minevikust ülesaamisele, Euroopasse tagasipöördumisele kui lõppeesmärgi saavutamisele ja tuleviku ülesehitamisele. Projektidega tuleb esile tuua protsessi põhitegurid ning rõhutada esinenud või jätkuvaid raskusi, eeskätt pärast liitumiseelse tingimuslikkuse kaotamist ja ELiga ühinemist. Hinnates viimaste aastakümnete jooksul aset leidnud laienemisi ning demokratiseerimise tulemusi, peavad projektid käivitama arutelu tulevaste laienemiste soovitatavuse või ELi naaberriikidega seotud muude partnerluste teemal.

2. Demokraatliku kaasatuse ja kodanikuosaluse (2. tegevussuund) konkreetsed prioriteedid

2.1 Euroskeptitsismi mõistmine ja sellega seotud arutelud

Euroskeptitsism on liikmesriikides viinud poliitiliste kaartide ümberjoonistamiseni ning traditsiooniliste poliitiliste erimeelsuste segipaiskamiseni. See mõiste viitab väga erinevatele Euroopa ülesehitamise vastastele hoiakutele, mis varieeruvad toimuva integreerimise tingimuste kritiseerimisest (eurokrititsism) kuni otseselt Euroopa Liidu vastase vaenulikkuseni (eurofoobia).

Arvestades euroskeptitsismi kasvavat mõju poliitilistele eesmärkidele liikmesriikides ja Euroopa Parlamendis ning teatava toetajaskonna kaudu laiemale üldsusele avaldatavat mõju, on euroskeptitsismist saanud reaalsus, mis vajab täiendavat uurimist, mõttevahetust ja mõistmist. Pakkudes alternatiivi üha tihedamale liidule, seab euroskeptitsism kahtluse alla Euroopa ülesehitamise mõistmise, teostamise ja rakendamise selle algusest peale. Tõeliselt demokraatliku avaliku ruumina peab EL kaaluma asjaomast poliitilist reaalsust eelarvamusteta ning kutsuma ELi kodanikke, kes ei ole liidu headuses täielikult veendunud või on pettunud saavutatud tulemustes / praegustes suundumustes, enda seisukohti teatavaks tegema.

Seda silmas pidades innustatakse taotlejaid koostama projekte, mis tõlgendavad euroskeptitsismi mõistmist ning soodustavad arutelusid, mis käsitlevad selle avaldatavaid mõjusid Euroopa Liidu tulevikule. Samas palutakse taotlejatel selgitada ELi poliitika eeliseid, tunnistada ilmnenuid raskusi ja lahendamist vajavaid probleeme ning tuua esile ELi saavutusi ja rõhutada ühtse Euroopa puudumise hinda.

Sellistel aruteludel võidakse käsitleda järgmisi teemasid ja küsimusi: kuidas määratleda euroskeptitsismi? Kas see on hiljutine poliitiline fenomen, mida on teravdanud finantskriis, või on tegemist varasema suundumusega? Miks on selline olukord kujunenud? Mis on euroskeptitsismi sünonüüm? Kas euroskeptitsism seab kahtluse alla Euroopa integratsiooni kui sellise või vaid selle praeguse olukorra? Kas see viitab kodanike ja ELi vahelisele

püsivale, kasvavale ja pöördumatule lõhele? Mis on euroskeptitsismi tagajärjed kodanikuosaluse ja demokraatliku kaasatuse tingimustele ELi ja riikide tasandil? Kas euroskeptikud moodustavad homogeense rühma või leidub erinevaid euroskeptikuid? Kuidas nad levitavad oma ideid? Milliste tegurite kaudu saab Euroopa integratsioonile prognoosida tugevat toetust / vastuseisu (sotsiaalne positsioon, suhtumine globaliseerumisse, majandushuvid, ühtekuuluvustunne, väärtused, poliitiliste kultuuride mõju, seos sotsiaalkindlustusega ...)? Kas EL saab neid tegureid mõjutada? Mil määral tuleb ELi poliitikas tegeleda ja arvesse võtta euroskeptiliste ELi kodanike peamised muresid? Kuidas saab seda tehes Euroopa Liitu kodanikele lähemale tuua? Millist ohtu kujutab euroskeptitsism Euroopa integratsioonile ja selle tulevikule? Kuidas muuta ELi kriitika pikas perspektiivis kasulikuks ja positiivseks edasiviivaks jõuks Euroopa ülesehitamisel?

2.2 Solidaarsus kriisiajal

Solidaarsuse all mõistetakse üldjuhul vastastikust abistamist rühmas, mida ühendab huvide ühtsus või jagatud väärtused. See on tihedalt seotud suuremeelsuse, samas ka vastastikkuse ja vastutuse põhimõttega.

Mida tähendab solidaarsus rahvusriikidest koosnevale poliitilisele ühendusele, nagu seda on Euroopa Liit, iseäranis kriisiajal? Millised on Euroopa solidaarsuse õiguslikud, poliitilised, majanduslikud ja isegi eetilised piirid?

Solidaarsuse ja vastutuse suhe on küsimus, mida tõstatatakse üha sagedamini teistes poliitikavaldkondades, näiteks seoses migratsiooniga. Pikas perspektiivis võib solidaarsuse küsimus ohustada ELi sisemist ühtekuuluvust ning vajab seetõttu laiaulatuslikku arutelu.

Taotlejad peavad projektide kaudu rõhutama ja hindama olemasolevaid ELi solidaarsusmehhanisme. Nad peavad kajastama poliitikavaldkondi, kus niisugused ühtsed mehhanismid võivad olla kasulikud ning kus neid tuleks arendada. Samuti peavad taotlejad arvesse võtma teisi võimalikke Euroopa solidaarsusvahendeid, näiteks vabatahtlik töö, annetused, fondid, kodanikuühiskonna organisatsioonid, heategevused, ühisrahastamine jne.

Nende projektide kaudu pakutakse kodanikele võimalust paremini mõista ja arutada ELi sekkumise lisaväärtust kriisi ajal, kui riikide reageerimine tundub olevat ebapiisav, osutades samal ajal asjaomaste solidaarsusmehhanismide osapooltele/piiridele seoses vastutuse ja rahaliste kulutustega. Nad aitavad saada üle riikides valitsevatest kriisiga seotud eelarvamustest, soodustades ühtset arusaama olukorrast ning luues foorumi, kus saab konstruktiivselt arutada ühiseid lahendusi.

2.3 Võitlus sisserändajate häbimärgistamise vastu ning vastupropaganda väljatöötamine kultuuridevahelise dialoogi ja vastastikuse mõistmise edendamiseks

Tänapäeva ekstremistlikud või populistlikud liikumised, mis on suunatud nn võõraste, välismaalaste, sisserändajate või vähemuste vastu, kasutavad praeguses poliitilises arutelus pidevalt häbimärgistamist.

Rõhudes valijaskonna kõrgele töötuse määrale ja sotsiaalsele ebakindlusele ning globaliseerumise ja terrorismiga seotud hirmule, peetakse sisserändajaid kõige halva eest vastutavateks või nähakse neis ohtu riiklike elustandardite, sotsiaalse ühtekuuluvuse ja sisejulgeoleku säilitamisele. Nende häbimärgistamine toimub poliitilise propaganda, vihakõnede ja sihilikult eksitava retoorika kaudu, milles pannakse eraldiseisvad mõisted (kriis

ja migratsioon, terrorism ja migratsioon) ühte patta, et ühendada rahvuskogukonnad eelnevalt kindlaks määratud „patuoinaste“ vastu.

Niisugused poliitilised vaidlused süvendavad ksenofoobiat, sallimatust ja diskrimineerimist ning ohustavad ELi sotsiaalset ühtekuuluvust. Selle tulemuseks võib olla vähemuste põhiõiguste piiramine, uute piiride püstitamine, integreerumise ja vastastikuse arusaamise takistamine ning õigusaktide vastuvõtmine, mis on vastuolus põhiväärtustega, millel Euroopa Liit rajaneb. Samal ajal võivad need süvendada marginaliseerimist ELi ühiskonna kõige haavatavamate või väljajäetud inimeste seas (eesõigusteta ja ebasoodsas olukorras olevad elanikud, kelle hulka kuuluvad sageli noored ja väljastpoolt ELi pärit inimesed) ning mõningatel juhtudel esile kutsuda radikaliseerumise.

Sellise olukorra taustal rahastatakse programmi „Kodanike Euroopa“ kaudu projekte, mis julgustavad kultuuridevahelist dialoogi ja vastastikust mõistmist liikmesriikide kodanike ja võimaluse korral ELis elavate kolmandate riikide kodanike osalemise kaudu. Asjaomased projektid peavad aitama kaotada sisserändajatega seotud stereotüüpe, vähendades varasemaid ja praeguseid häbimärgistamise protsesse. Samuti tuleb projektide kaudu edendada sallivust, ühtsete väärtuste austamist ning aidata vastupropaganda abil luua ELi kodanikel täpsemat ettekujutust kolmandate riikide kodanikest. Kuna integratsioon on vastastikune protsess, tuleb samuti kajastada viise, mis aitavad kaasa ELis seaduslikult elavate kolmandate riikide kodanike ühiskondlikule osalusele.

2.4 Arutelu Euroopa tuleviku üle

Arvestades asjaolu, et kodanikud ei näe praegust Euroopa Liitu tingimata positiivsete muudatuste saavutamise vahendina, tuleb neilt küsida, millist Euroopat nad soovivad. Euroopa vajab pikaajalist visiooni ja uut narratiivi, mis oleks paeluv eriti just nooremale põlvkonnale, tulevikku vaatav ja positiivne.

See arutelu peab muidugi tuginema ajaloo õppetundidele ja eelkõige Euroopa Liidu konkreetsetele saavutustele. Kuid samas peab selline mõttevahetus pakkuma uusi ideid ja arutada tuleb Euroopa Liidu võetavaid võimalikke meetmeid nii liidu siseselt – et tugevdada sotsiaalset, majanduslikku ja poliitilist ühtekuuluvust – kui ka rahvusvaheliselt – et säilitada juhtpositsioon üha globaliseerivas maailmas, kus tuleb silmitsi seista üleilmsete probleemidega.

Komisjon rõhutas teatises „Euroopa Parlamendi 2014. aasta valimisi käsitlev aruanne“, pöörates pilgu 2019. aasta valimistele, et „*on oluline määrata kindlaks viisid, kuidas suurendada veelgi ELi otsuste tegemise protsessi Euroopa mõõdet ja demokraatlikku legitiimsust, ning lisaks tuleb uurida ja püüda analüüsida põhjusi, miks on mõnes liikmesriigis valimisaktiivsus endiselt väike. See osutab vajadusele leida uued viisid, kuidas suurendada kodanike osalemist järgmistel valimistel, toetades eelkõige õigeaegselt kampaaniaid, mida korraldatakse teadlikkuse suurendamiseks riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil*“².

²

http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/report_european_parliament_elections_2014_en.pdf, lk 17.

Sellega seoses tuleb kodanikelt ka küsida ja arutleda konkreetsete võimaluste üle, kuidas luua demokraatlikum liit, mis aitaks neid uuesti kaasata Euroopa projekti. Lisaks valimisosalusele ja teistele esindusdemokraatia kanalitele tuleb erilist tähelepanu pöörata kodanikuosaluse vahenditele (näiteks Euroopa kodanikualgatus), samuti e-osaluse uuenduslikele kanalitele, näiteks sotsiaalmeediale ning info- ja sidetehnoloogiale.

Kodanikke kutsutakse üles osalema asjaomases mõttevahetuses projektide kaudu või tegutsedes aktiivselt organisatsioonides, mis osalevad programmis „Kodanike Euroopa“. Arutelu ei tohi piirduda vaid Euroopa Liidu pooldajatega, vaid peab jõudma kodanikeni, kes on Euroopa Liidu vastu või kahtlevad liidus ja selle saavutustes või suhtuvad sellesse ükskõikselt.